

Informacijos vadybos aprėptys ir sąsajos

Lina Markevičiūtė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedros lektorė

Vilnius University, Faculty of Communication,
Department of Information and Communication, Lector

Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius

Tel. (8 5) 236 61 19

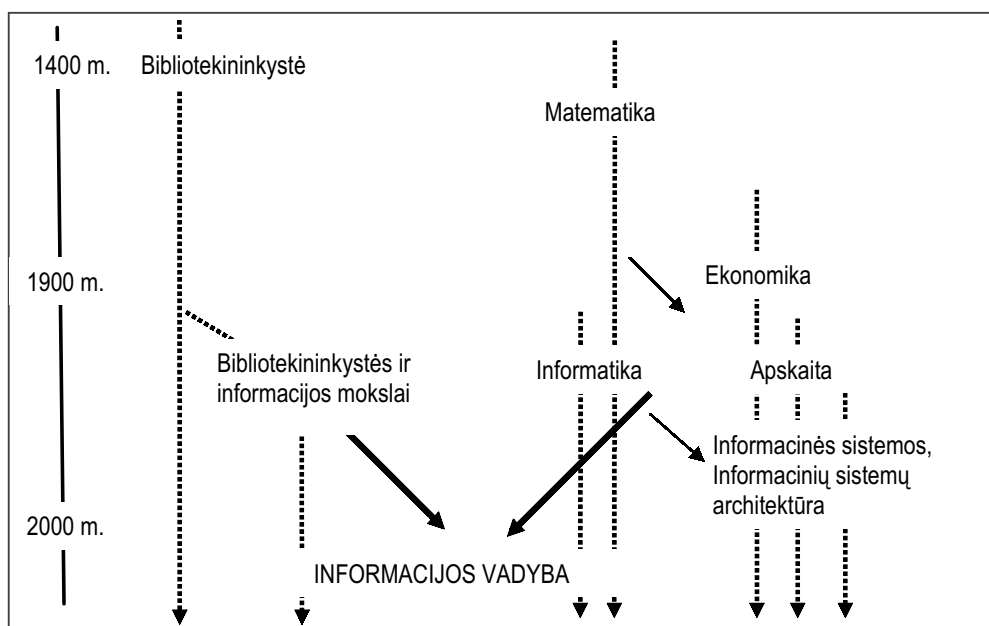
El. paštas: lina.markeviciute@kf.vu.lt

Jau trečią dešimtį egzistuojanti informacijos vadybos koncepcija dar nėra visapusiškai ir viena-reikšmiškai teoriškai įsitvirtinusi. Čia daro įtaką plati mokslinė ir praktinė informacijos vadybos reiškinio žiūra, sąlygojusi nuo analizės ar taikymo konteksto priklausomų informacijos vadybos sampratų gausą bei kitaip įvardijamų, tačiau valdymo objekto ir funkcinio aspektu panašių, informacijos vadybos problematiką organizacijoje siejančių, koncepcijų kartos įvairovę. Straipsnyje siekiama suformuoti kokybiškos informacijos vadybos koncepcijos plėtotės pamatus. Šiuo tikslu literatūros analizės ir sintezės pagrindu pateikiama nuo veiklos konteksto nepriklausoma, kritinius turinio ir technologijų klausimus apimanti, informacijos vadybos koncepcija bei vadybos objekto ir funkcinės aprėpties aspektais įvertinama jos sąsaja su kitomis informacijos vadybos problematiką organizacijoje apimančiomis koncepcijomis: informacijos išteklių vadyba, dokumentų vadyba, įrašų vadyba ir žinių vadyba.

Informacijos vadybos savarankiško reiškinio formavimasis, prasidėjęs 1970–1980 metais, buvo sąlygotas praktinių socialinių poreikių, egzistuojančių labai plačioje žmogiškosios veiklos plotmėje. Praktiškai bet kuriame kontekste informacijos vadybos klausimai yra aktualūs. Įvairi mokslinė ir praktinė žiūra, vertinanti tam tikrus, situacijos nulemtus aspektus, lėmė kontekstinę informacijos vadybos problematikos tyrimų įvairovę ir sąlygojo vienareikšmės, nuo konteksto nepriklausomos informacijos vadybos sampratos ir koncepcijos trūkumą. Pavyzdžiui, bibliotekininkystės mokslo atstovai informacijos vadybą vertina kaip skait-

meninių bibliotekų organizavimo ar net bibliotekininkystės mokslo sinonimą; informacinių technologijų žinovai – kaip informacinių technologijų, informacinių sistemų, duomenų valdymo, informacijos sistemų inžinerijos koncepciją; verslo vadybos atstovai – kaip aukščiausiojo hierarchinio lygmens funkciją.

XX a. pabaigoje XXI a. pradžioje atlikti teoriniai tyrimai jau leido išvelgti dvi pagrindines informacijos vadybos tyrimų problematikos kryptis: 1) informacinių procesų organizavimą, akcentuojantį informacijos turinio valdymo aspektus ir 2) informacinių technologijų, informacinių sistemų taikymą organizaci-

1 pav. Informacijos vadybos genezė (Gorman ir Corbitt, 2002).

jose (Fairer-Wessels, 1997). Tačiau tarp mokslo darbų, analizuojančių vieną ar kitą minėtą problematiką, aiškiai egzistavo ryšio trūkumas (Schlögl, 2005). Nepaisant dualistinės tematikos vyravimo, suvokta, kad būtent šios dvi problematikos sferos, t. y. informacinių procesų organizavimas bei informacinių technologijų taikymas, turinčios tvirtą bibliotekininkystės ir informacijos mokslų bei informatikos ir informacinių sistemų mokslų pagrindą (žr. 1 pav.), yra kritiniai informacijos vadybos poliai, kurie turi būti analizuojami ir vertinami kartu.

Galima teigti, kad XX ir XXI amžių sankirtos metu informacijos vadybos teorijoje įvyko kokybinis lūžis. Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų bei informatikos ir informacinių sistemų mokslų pagrindu imta formuoti nuo konteksto problematikos nepriklausoma bei reikšmingus turinio ir technologijų aspektus apimanti informacijos vadybos koncepcija. Būtent tokią informacijos vadybos concep-

ciją savo darbuose tik apie dešimtmetį formuoja T. D. Wilson, J. Kirk, Ch. W. Choo, L. Orna, D. Skyrme, D. Chaffey, S. Wood, Th. Davenport, L. Prusak ir kiti mokslininkai.

Nepaisant publikacijų gausos, informacijos valdybos disciplina vis dar nėra pakankamai pagrįsta teoriškai. Tarp mokslo darbų informacijos vadybos tematika vis dar nėra pakankamai teorinio pobūdžio tyrimų. Kaip teigia A. Jashapara, į teorinius informacijos vadybos aspektus orientuota mažiau nei pusė mokslo darbų (A. Jashapara, 2005). Praktinių darbų dominavimas sąlygoja tokią padėtį, kad „literatūros yra labai daug, o kartu ir labai daug painiavos tarp terminų ir jų prasmų“ (Schlögl, 2005). Ši probleminė situacija susidarė dėl jau minėtos priežasties – informacijos ir jos vadybos problematikos aktualumo bei tyrimų išplitimo plačioje mokslinėje ir praktinėje sferoje. Būtent todėl XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje pradėjo formotis ne tik informaci-

jos vadyba, bet ir kitos naujos, su informacijos vadybos problematika susijusios disciplinos: dokumentų vadyba, įrašų vadyba, informacijos išteklių vadyba, žinių vadyba (Bates, 2007). Kai kurios iš jų „nepaprastai išpopuliarėjo net deramai nenusakius apie ką jos...“ (Bates, 2007). Išvardytų vadybos koncepcijų egzistavimas kelia tokius klausimus: kas yra jų valdymo objektas; kuo jų valdymo objektas skiriasi nuo informacijos vadybos objekto; kokios jų funkcinės aprėptys; kuo jų funkcijos skiriasi nuo informacijos vadybos funkcijų; ar jos yra sudėtinės informacijos vadybos dalys, ar yra atradusios unikalią nišą? Šie klausimai reikalauja kiekvienos vadybos koncepcijos valdymo objekto ir funkcijų išskyrimo bei palyginimo.

Siekta kokybiškos informacijos vadybos koncepcijos plėtotės, jos aprėptį ir ribų identifikavimo: 1) straipsnyje literatūros analizės ir sintezės metodų pagrindu aptariama nuo konteksto problematikos nepriklausoma bei turinio ir technologijų aspektus apimanti informacijos vadybos koncepcija; 2) vadybos objektų ir funkcinės aprėpties aspektu koncepcija palyginama su kitomis ir su informacijos vadybos problematika susijusiomis koncepcijomis – dokumentų vadyba, įrašų vadyba, informacijos išteklių vadyba, žinių vadyba.

INFORMACIJOS VADYBOS KONCEPCIJA

Nuo analizės ar taikymo konteksto nepriklausomos, kritinius turinio ir technologijų klausimus apimančios informacijos vadybos koncepcijos formavimo klausimus savo darbuose kėlė ir analizavo T. D. Wilson, J. Kirk, Ch. W. Choo, L. Orna, D. Skyrme, D. Chaffey, S. Wood, Th. Davenport, L. Prusak ir kt. Šių mokslininkų požiūriu informacijos vadyba iš esmės yra orientuota į visą organizacijos informaciją nepriklausomai nuo informacijos formos ir pa-

vidalo. Informacijos terminas yra labai plačiai vartojamas šiandieninėje būtyje. Įpratus prie nuolatinės vartosenos lyg ir nebejučiamas poreikis sutelkti dėmesį į jo reikšmę, sąvokos turinio ribas, tačiau išties informacijos sąvoka yra labai sudėtinga ir sunkiai nusakoma viena-reikšmiškai.

Informacija apibrėžiama kaip „visuotinė materialaus pasaulio sąveikos ypatybė, apsprendžianti energijos ir materijos judėjimo kryptį. Ši visuotinė nemateriali materialaus pasaulio sąveikos ypatybė sudaryta iš pirminės ir antrinės informacijos. Pirminė informacija suprantama kaip materijos judėjimo nukreipimas, sąlygojantis net tik jos judėjimo kryptį erdvėje, bet ir formą (struktūrą, morfologiją), kaip materijos sudedamųjų elementų kryptingo judėjimo rezultatą. Antrinė informacija – tai pirminės informacijos atspindys aplinkos jėgų apsuptyje, lydinčioje bet kokį materijos judėjimą, tam tikros formos (struktūros, morfologijos) pavidalu“ (Демин, 2000). Kitaip tariant, antrinė informacija žmonių visuomenėje gali būti apibrėžiama kaip suvoktos žinios apie mus supantį pasaulį, nulemiančios tolesnius veiksmus ir vyksmus, o pati aplinka, supanti mus tam tikros formos (struktūros, morfologijos) pavidalu, ir joje vykstantys procesai yra pirminė informacija. Pirminė informacija iš principo negali būti tiriama tiesiogiai. Ši „informacija tikraja šio žodžio prasme priskirtina idealybės tyrimo sričiai“, ... „prie informacijos idealiosios pusės lyg ir negalime tiesiogiai prieiti, kaip negalime tiesiogiai jos iširti ir suprasti“ (Augustinaitis, 1999). Dažniausiai visuomenėje kalbama apie antrinę informaciją, nematerialų aplinkos struktūros suvokinį, realybės suvokinį. Antrinė informacija aplinkos dinaminį struktūrų, jų virsmų ir būsenų semantinę prasmę, t. y. suvoktos realybės prigimtine struktūrą, modelį, atspindi apibendrinta, abstrakčiaja formalių simbolių (koduota)

forma. Realybės atspindys persiunčiamas signalų, t. y. materialiosios informacijos išraiškos, priemonėmis. Kitaip tariant, „kiekvieniu konkrečiu atveju mes visada susiduriame ne su pačios informacijos substancine esme, o su jos fizine (ar materialiąja) puse“ (Augustinaitis, 1999). Signalai pateikia jau „gautą“, „padarytą“ informaciją, nesvarbu, ar tai būtų ženklai, ar skaitmenys, ar garsas, ar grafinis, ar dar kitas pavidalas. Materializuotas pavidalas leidžia informaciją traktuoti kaip objektą, kurį galima fiksuoti laikmenoje, saugoti ir skleisti. „Informacijos vadybos objektu yra struktūruota informacija (egzistuojanti atskaitose ir kituose tikslingai sukurtuose informaciniuose produktuose); nestruktūruota (pateikiama ad-hoc principu); formali (pateikiama pagal nustatytos formalios tvarkos reikalavimus); neformali (generuojama neformalios komunikacijos pagrindu)“ (Chaffey ir Wood, 2005).

Socialiniai poreikiai: rinkti, kaupti, atrinkti, organizuoti informaciją dėl efektyvaus ir tikslingo panaudojimo organizacijoje tapo informacijos vadybos koncepcijos formavimosi antecedentu. Informacijos vadybos funkcija yra praktinė. Iš esmės ji suprantama kaip parama visais organizacijos lygmenimis vykstantiems valdymo procesams ir subsidiarumo principu priimamiems valdymo sprendimams, skiriant dėmesį informacinės veiklos formalizavimui, norminimui ir informacijos kokybės klausimams. Šis požiūris gerai atspindimas T. D. Wilsono informacijos vadybos apibrėžime: „informacijos vadyba – tai vadybos principų taikymas informacijos įgijimui, organizavimui, kontrolei, sklaidai bei naudojimui ir galiausiai suinteresuotumas informacijos verte, kokybe ir vartojimu organizacijos veiklos gerinimui“ (Macevičiūtė ir Wilson, 2001).

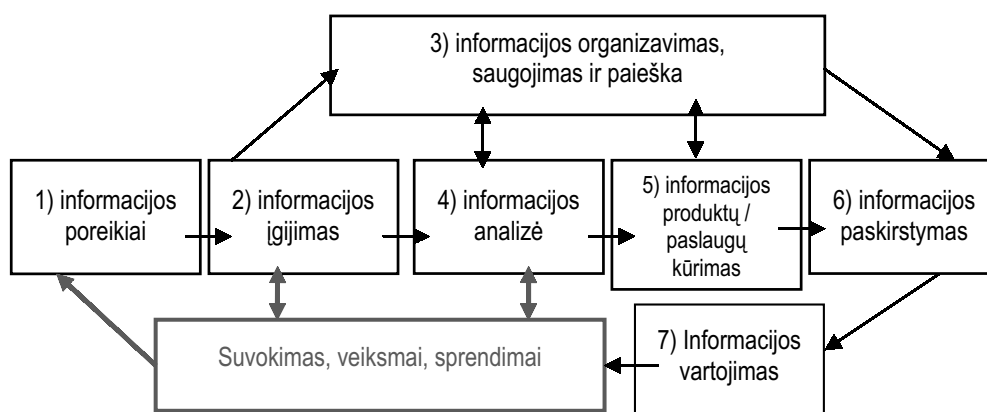
Pridėtinę vertę organizacijai informacijos vadyba formuoja orientuodamasi pirmiausia į informacinės veiklos administravimą, užtik-

rinantį informacijos kokybę viso jos gyvavimo ciklo metu ir taip pat informacinės veiklos efektyvumą. Informacinės veiklos arba informacinių procesų valdymo aspektas informacijos vadybos literatūroje yra tipinis ir galima tvirtinti, kad fundamentalus. Kitas reikšmingas aspektas yra informacinės technologijos. Jos optimizuoja informacinių procesų vyksmą, todėl labai svarbu yra vertinti ir informacinių technologijų įtaką informacijos vadybos praktikai. Trečiasis, toks pat reikšmingas informacijos vadybos aspektas, yra „informacinės ekologijos“ formavimo ir koordinavimo aktualijos. Kad organizacijoje egzistuoūt tinkama informacinė aplinka, informacijos vadybai keliamas uždavinys aprėpti informacinę veiklą realizuojančių komponentų visumos tarpusavio sąveikos koordinavimą. Toliau šie trys reikšminiai informacijos vadybos funkciniai aspektai bus aptarti detaliau.

Informacinių procesų aspektas

Žvelgiant į informacinę veiklą organizacijoje kaip į procesą, galima ją vaizduoti lyg nenutrūkstamą septynių susijusių informacinių procesų ciklą (žr. 2 pav.).

Pirmasis procesas Ch. W. Choo pasiūlytame informacinių procesų modelyje yra informacinių poreikių analizės procesas. Informacijos poreikis – tai suvokta arba dar nesuvokta būtinybė gauti informaciją, reikalingą užsibrėžtam tikslui pasiekti, uždaviniui išspręsti. Kontekstinės informacinių poreikių priežastys, joms daranti įtaką išorinė ir vidinė organizacijos aplinka nulemia labai plačiai ir unikaliai organizacijos informacijos poreikių įvairovę ir sudėtingą informacinių poreikių struktūrą, todėl „tiksliai organizacijos poreikių analizė ir identifikavimas yra reikšminga informacijos vadybos sudedamoji“ dalis (Choo, 1999). Darrant informacijos poreikių analizę, organiza-

2 pav. *Informacinių procesų modelis (Choo, 1999).*

cijos informacinių poreikių įvairovė suvedama į koncentruotą, sistemingą, visapusiškai sudertą ir pagrįstą aiškiais prioritetais visumą (Reynolds, 1998). Tai būtina siekiant optimaliai, neįkainojant papildomų lėšų ir laiko sėkmingai realizuoti visus kitus informacinius procesus.

Nuolatinis informacinių poreikių egzistavimas inicijuoja nuolat įgyti reikalingos informacijos. „Įgijimas realizuojamas sistemingai identifikuojant, vertinant, atrenkant ir panaudojant tinkamus informacijos šaltinius, visų organizacijos interesų sferų išotimui“ (Choo, 1999). Aktualių informacijos šaltinių pasirinkimas privalo būti atsakingai planuojamas, atsižvelgiant į informacijos poreikių analizę. Poreikių analizė sudaro sąlygas identifikuoti ir atrinkti poreikiams relevančius vidinius ir išorinius informacijos šaltinius. Pasirinkti šaltiniai turi būti prižiūrimi, sistemingai vertinami, siekiant nustatyti, ar bėgant laikui šaltinis vis dar atitinka jam keliamus vertės reikalavimus.

Trečiasis informacijos vadybos procesinio modelio elementas yra kompleksinis, tai – informacijos organizavimo, saugojimo ir paieškos funkcijos. Išvardytos funkcijos užtikrina, kad informacijos vartotojai organizacijoje turės galimybę efektyviai pasinaudoti organi-

zacijos įgyta informacija pagal savo kompetenciją (Choo, 1999; Kirk, 1999). Dėl tokios galimybės įgyjami arba organizacijoje sukuriama pavieniai, diskretūs informaciniai elementai turi būti deramai organizuoti, t. y. turi būti sukurta jų architektūra, apimanti tokius informacinių išteklių valdymo klausimus, kaip: „modelių, žemėlapių, direktorių ir standartų kūrimas...“, „... dėl plačios ir efektyvios informacijos sklaidos“ (Davenport ir Prusak, 1997).

Išskirtas informacijos analizės ir interpretacijos procesas yra orientuotas į informacijos, patenkančios į organizacijos informacinę masę ir jame saugomos, tikslumo, reikšmingumo, patikimumo, reikšmingumo, vertės, tinkamo naudojimo identifikavimą (Choo, 1999). Toks proceso apibūdinimas leidžia jame išvystyti informacinio audito bruožus. Veikla, vertinanti, kokia informacija organizacijoje valdoma ir kaip gerai ji valdoma, siekiant atskaitingumo ir atsakomybės įtvirtinimo, apibrėžiama kaip informacijos auditas (Henczel, 2001). Dėl informacinio audito sukuriamas turimų informacinių išteklių ir jų šrautų „momentinė nuotrauka“, atspindinti turimų išteklių kiekį, formatą, naudingumą, panaudojimo dažnumą. Taip pat visuotinai įvertinamos informacinės

veiklos sąnaudos bei atnešama nauda, identifikuojamos aprūpinimo spragos bei informacijos perteklius. Informacijos auditas – tai informacijos vadybos įrankis, padedantis organizacijai suprasti, kaip jos informacijos išteklių yra vartojami ir kaip jie gali būti panaudoti dar efektyviau, numatant ir realizuojant koregavimo veiksmus, kad vyktų kokybiniai pokyčiai (Swash, 1997; Henczel, 2001).

Informacijos produktų ir paslaugų kūrimo procesas orientuotas į organizacijai pridėtinę vertę nešančių informacinių produktų ar paslaugų kūrimo ir jų portfelio formavimo palaikymą (Choo, 1999). Informacinis produktas yra diskretus informacijos elementas ir „tam tikra informacijos turinio ir laikmenos dermė“ (Orna, 2007). Informaciniai produktai juos sukūrusiai organizacijai yra labai svarbūs. „Be jų organizacija negali atlikti jokių veiksmų nei organizacijos viduje, nei išorėje“ (Orna, 2007). L. Orna apibendrina esminius informacinių produktų organizacijoje vaidmenis: 1) jie „daro matomas“ organizacijos žinias; 2) yra pagrindinė organizacijos vidinės ir išorinės komunikacijos priemonė; 3) vartotojai transformuoja produkto turinį į žinias ir jų pagrindu priima reikiamus sprendimus; 4) pristato organizacijos vertybes; 5) įkūnija organizacijos atmintį; 6) pagelbsti organizacijai tobulėjant, judėti siekiamybės link. Optimalus šių funkcijų vykdymas galimas tik tuo atveju, jeigu sukurtieji informaciniai produktai yra maksimaliai tikslūs, vienareikšmiai, pakankamai išsamūs, t. y. kokybiški. Siekiant, kad organizacijoje kuriami informaciniai produktai būtų būtent tokie, jų kūrimas privalo būti paremtas standartizuotomis procedūromis (Orna, 2007). Informacijos vadybininkų pareiga sudaryti organizacijos informacinių produktų portfelį, nurodant, kokia informacija privalo būti struktūruota, formalizuota ir kaip tai turi būti atlikta.

Informacijos paskirstymo proceso pagrindinis tikslas yra „PRISTATYTI reikiamą informaciją tam asmeniui, kuriam ji skirta“ (Choo, 1999). Šis procesas yra skirtas efektyvių komunikacijos kanalų ir būdų, skirtų informacinių signalų sklaidai organizacijos viduje ir išorėje, pritaikymui, organizavimui ir palaikymui bei prieigos prie organizacijos informacijos masyvo organizavimui. Informacijos vadybininkas privalo nustatyti: „kam reikalinga prieiga prie konkrečių masyvų ir kokius apsaugos lygius privalu nustatyti konkrečiai informacijai“ (Wilson, 2003).

Informacijos panaudojimo procesas įprasmina informacijos vadybos ir organizacijos koegzistenciją. Informacijos panaudojimas – tai dinamiškas, interaktyvus socialinis procesas, kuris atliekamas per interpretaciją, indukcinę analizę ir dedukcinę sintezę. Informacijos panaudojimas gali būti orientuotas į aštuonis tikslus: 1) savišvietos tikslu informacija naudojama konteksto, situacijos suvokimui ir perpratimui; 2) problemos suvokimo tikslu informacija naudojama siekiant geresnio, nuosaikesnio objekto pažinimo; 3) siekiant priemonės tikslo informacija naudojama tam, kad individas žinotų, ką ir kaip padaryti; 4) faktiniu tikslu informacija naudojama faktų nustatymui, įvykio aprašymui; 5) įsitikinimo tikslu informacija naudojama tam, kad būtų patikrinta kita informacija; 6) projekciniu tikslu informacija naudojama siekiant numatyti ateities tendencijas; 7) motyvacinio tikslu naudojama informacija inicijuoja individo išitraukimą į veiksmą; 8) asmeniniu arba politiniu tikslu informacija naudojama ryšių užmezgimui, statuso įtvirtinimui (Choo ir kt. cituoja Taylor, 2006). Visi šie tikslai yra orientuoti į socialinės realybės suvokimą, žinių apie ją kūrimą, siekiant pagrindinio organizacijos tikslo – efektyvių valdymo sprendimų priėmimo ir valdomo objekto nukreipimo. Valdymo sprendimai tradiciš-

kai yra orientuoti į organizacijos būsenos tobulinimą, pokyčius vizijai įgyvendinti. Dažnai, siekiant geresnio bendro rezultato, atitinkami sprendimai orientuojami ir į informacinių procesų tobulinimą.

Aptartieji informaciniai procesai formuoja informacijos vertės kūrimo grandinę. Koordinuodama informacinius procesus organizacijoje informacijos vadyba užtikrina informacijos kokybę. Informacija, kaip tvirtina informacijos vadybos žinovai, patiria tam tikrą gyvavimo ciklą. „Tradiciškai šį ciklą sudaro informacijos kūrimo, organizavimo, sklaidos ir utilizavimo etapai“ (Chaffeey ir Wood, 2005). Informacijos kokybę kiekvienu jos gyvavimo ciklo etapu užtikrina atitinkami informaciniai procesai.

Informaciniai procesai ir jų vyksmo ypatumai yra stipriai veikiami unikalios organizacijos veiklos konteksto ir poreikių. Tai nurodo, kad informacinės veiklos koordinavimas yra taip pat savotiškai unikalūs, o todėl sudėtingas ir reikalingas. Visi informaciniai procesai yra orientuoti į informacijos panaudojimą aplinkos pažinimo, valdymo ir pokyčių įgyvendinimo tikslais arba kitaip dėl organizacijos siekiamybės priartinimo. Jei nebus deramai organizuota informacinė veikla, organizacijai gali kilti sunkumų siekiant šio savo pagrindinio tikslo.

Informacinių technologijų aspektas

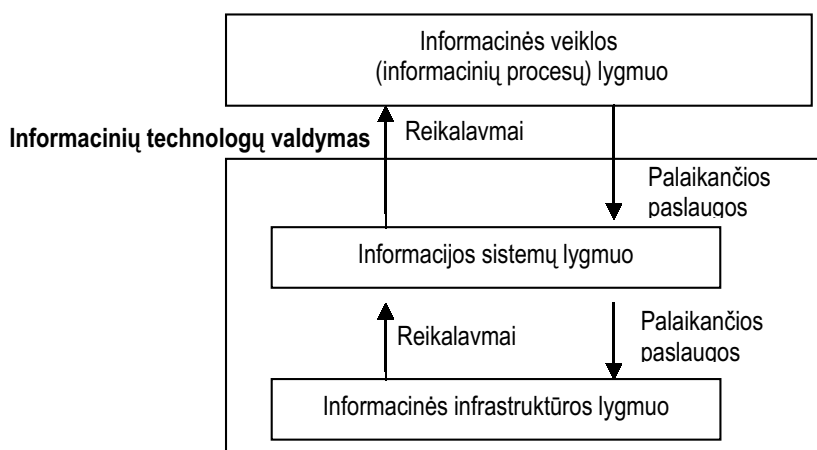
Informacinių technologijų taikymas siejamas su informacinių procesų optimizavimu (Kirk, 1999; Wilson, 2003; Davenport ir Prusak, 1997). „Informacinių technologijų vystymas ir vis platesnis jų taikymas informacinių procesų realizavimui padarė stiprią įtaką informacijos vadybos koncepcijai“ (Wilson, 2003). Pridėtinė vertė, kurią gali generuoti informacinė sistema informacijos vadybos kontekste, ini-

cijavo daug diskusijų apie informacines sistemas, kaip strateginę priemonę. Įvairiose publikacijose labai dažnai keliamas klausimas, kaip ir iki kokio lygmens informacinės technologijos gali daryti įtaką informacijos vadybos sėkmei ir organizacijos tikslų realizavimui. Šiuo aspektu informacines sistemas analizavo W. R. Synnott, J. A. O'Brien, J. N. Morgan, D. Lewis, W. Martin, T. Pietssh ir kt. Šių autorių tyrimai inicijavo į duomenų valdymo, informacinių technologijų valdymo, informacinių sistemų kūrimo ir strateginio šių priemonių taikymo aspektus orientuotą informacijos vadybos koncepciją, dažnai vadinamą „strategine informacijos [technologijų] vadyba“ (Schlögl, 2005). Tai, be abejo, darė įtaką informacijos vadybos koncepcijos nevienareikšmiškumo problemai.

Šiandien, vystant nuo konteksto nepriklausomą bei turinio ir technologijų taikymo aspektus apimančią informacijos vadybos koncepciją, informacinės technologijos nėra vertinamos kaip ašis, kurios pagrindu generuojama informacijos vadybos ir visos organizacijos strategija. Priežastis paprasta – suvokta, kad technologija negali būti socialinio proceso substitutas. Nustatyta, kad informacinių sistemų diegimo nauda dažniausia galima tik tada, kai tokia sistema formuojama gilios organizacijos informacinės veiklos analizės pagrindu, t. y. kai konkretūs veiklos procesai tobulinami pritaikant tinkamą technologiją, bet ne atvirksčiai. Kitaip tariant „pirma reikia atsakyti į klausimą „know-why“ prieš pereinant prie „know-how“ klausimo“ (Chen ir Chen, 2005).

M. Wollnik pateikė aiškia organizacinės infrastruktūros, informacinių sistemų ir informacinės veiklos sąveikos modelį.

M. Wollnik modelis atskleidžia, kad organizacijos informacinė infrastruktūra yra informacinių sistemų bazė. Tikslingai susieti ir sąveikaujantys infrastruktūros elementai suda-

3 pav. Informacinės infrastruktūros, informacinių sistemų ir informacinės veiklos sąveikos modelis (Schlögl cituoja Wollnik, 2005).

ro informacinę sistemą – informacinėmis technologijomis grįstą būdą ir priemonių visumą, skirtą informacinės veiklos palaikymui, informacinių procesų realizavimui. Informacinių sistemų tikslas yra užtikrinti efektyvų informacijos panaudojimą organizacijoje – perkelti informacinės veiklos funkcijas į elektroninę erdvę ir jas automatizuoti.

Informacinės ekologijos aspektas

„Informacijos vadybos, kaip informacinių procesų valdymo, suvokimas atskleidžia informacijos vadybos efektyvumo vertinimo ir tobulinimo galimybes“ (Davenport ir Prusak, 1997), tačiau informacijos vadyba neturi apsiriboti tik orientacija į informacinių procesų organizavimą, tobulinimą ir optimizavimą pritaikant informacines technologijas. T. H. Davenport ir L. Prusak suformavo „informacinės ekologijos“ terminą, kuris nurodo informacinės ekosistemos egzistavimą organizacijoje. Terminu autoriai atskleidžia, kad informacijos vadyba organizacijoje daro įtaką egzistuojančiai informacinei aplinkai. Informacinė aplinka gali

formuotis ir visiškai autogeniškai, be kryptingos informacijos vadybos įtakos, tačiau tokiu atveju gali kilti klausimas dėl aplinkos kokybės ir kartu dėl informacinės veiklos kokybės, nes informacinė aplinka, savo ruožtu, daro įtaką arba veikia organizacijoje vykdomą informacinę veiklą.

Informacinės aplinkos komponentais vadinami šeši elementai: 1) informacinė elgsena ir kultūra; 2) informacinė politika; 3) informacinė strategija; 4) informaciniai procesai; 5) informacinė architektūra; 6) informacijos vadybos specialistai (Davenport ir Prusak, 1997). Du iš šių komponentų – tai informaciniai procesai ir informacinė architektūra – jau buvo aptarti pristatant Ch. W. Choo procesinį modelį. Reikia įvertinti likusius, nes, kaip sako žinomas ekologas G. Gardin: „jei nori valdyti ištisą ekosistemą, tu negali apsiriboti tik vieno jos komponento pažinimu“ (Davenport ir Prusak cituoja Gardin, 1997). Informacinės ekologijos modelis atskleidžia, kad informacijos vadyba organizacijoje turi skatinti formalių normų kūrimą ir įtvirtinimą, t. y. tinkamo-

mis vertybėmis grįstos informacinės politikos ir strategijos formavimą bei įgyvendinimą, ir tai galėtų tinkamai paveikti informacinę elgseną organizacijoje, informacinės veiklos įgyvendinimą, efektyvų informacinių procesų vyksmą. Šį darbą privalo koordinuoti „tinkamos kvalifikacijos...“ „... informacijos vadybos specialistas, be kurio palaikymo...“ visos čia aptartos „... idėjos gali nugrimzti į nebūtį“ (Davenport ir Prusak, 1997).

Apibendrinant informacijos vadybos koncepcijos aptarimą, galima teigti, kad informacijos vadyba organizacijoje padeda identifikuoti kritinę informaciją ir nurodo, kaip ją efektyviai valdyti, t. y. formuoti aiškia, organizacijos kontekstui pritaikytą informacinę politiką ir strategiją, kuri taptų vykdomų informacinių procesų formalizavimo, standartizavimo bei optimizavimo (jei reikia, tam panaudoti informacines technologijas) pagrindu bei taip ugdytų tinkamą informacinę elgseną ir kultūrą organizacijoje, leidžiančią efektyviau siekti bendrųjų organizacijos tikslų.

Išanalizavus informacijos vadybos objektą bei įvertinus informacijos vadybos funkcines aprėptis: 1) informacinių procesų organizavimą ir valdymą, 2) informacinių technologijų taikymą ir 3) informacinės ekosistemos formavimą, toliau bus aptartos informacijos vadybos sąsajos su informacijos išteklių vadyba, dokumentų vadyba, įrašų vadyba ir žinių vadyba objekto ir funkcinės aprėpties aspektu.

INFORMACIJOS VADYBOS IR INFORMACIJOS IŠTEKLIŲ VADYBOS SĄSAJOS

Informacijos vadybos ir informacijos išteklių vadybos koncepcijų sąsaja yra akivaizdi, tačiau tiksliai ir vienareikšmiškai ją nusakyti yra sudėtinga. Šią problemą lemia tai, kad nei vie-

na, nei kita koncepcijos nėra pakankamai institucionalizuotos.

Viena iš problemų yra ta, kad informacijos vadybos ir informacijos išteklių koncepcijos dažnai sutapatamos. Pavyzdžiui, E. Trauth informacijos vadybos ir informacijos išteklių vadybos koncepcijas vadina ekvivalentėmis (Trauth, 1998). Taip pat mano D. Marchand bei F. Horton. Jie informacijos išteklių vadybą įvardija kaip informacijos vadybą, informacijos vadybos vystymosi pakopą, integruojančią informacijos išteklių ir informacinių technologijų aspektus dėl organizacijos strateginių tikslų įgyvendinimo (Marchand ir Horton, 1986). Tokių vertinimų visuma formuoja informacijos vadybos ir informacijos išteklių vadybos sampratų sinoniją.

Kita problema, sąlygojanti vienareikšmės informacijos išteklių vadybos sampratos trūkumą, tai yra valdomo objekto neapibrėžtumas. Analizuojant informacijos išteklių vadybos literatūrą pirmiausia kyla neaiškumų dėl to, kokie konkretūs ištekliai yra informacijos išteklių valdymo objektas. Pasitaiko, kad informacijos ištekliais vadinamos informacinės technologijos, skirtos informacinių procesų realizavimui. Teigiama, kad specialistai, įtraukti į informacijos rinkimo, platinimo ir kitus su informacine veikla susijusius procesus, yra vertingas turtas, kuris turi būti valdomas kaip informacijos išteklių komponentas. Informacijos paslaugų institutai (bibliotekos, kompiuterių, informacijos ir komunikacijos centrai, archyvai) taip pat kartais apibrėžiami kaip ištekliai. Šiame straipsnyje aptartos informacijos vadybos koncepcijos šalininkai organizacijos informacijos išteklius vertina kaip organizacijos tikslų pasiekimui aktualią diskrečių informacinių elementų visumą (Skyrme, 2002; Wilson, 2003; Kirk, 1999). Reikia pabrėžti, kad čia informacijos ištekliais vadinama ne pati informacijos substancinė esmė, bet materialūs

objektai, laikmenos, kurios suteikia galimybę tinkamai užfiksuoti informaciją, ją patikimai saugoti ir efektyviai naudoti. Svarbu akcentuoti, kad būtent laikmenos leidžia formuoti ir organizuoti ilgalaikes, struktūruotas informacijos sandaugas – išteklius.

T. D. Wilson, J. Kirk, C. Schlögl, D. Skyrme darbuose probleminis informacijos vadybos ir informacijos išteklių vadybos ryšys minimas ir bandytas vertinti. Gana aiškiai ir viena reikšmiškai esminį informacijos vadybos ir informacijos išteklių vadybos skirtumą nusakė D. Skyrme: „informacijos vadyba – tai informacijos valdymas dėl organizacijos operacinių, funkcinių ir strateginių tikslų įgyvendinimo“, o „informacijos išteklių vadyba – tai informacijos, kaip reikšmingo ištekliu, valdymas, siekiant patogaus eksploatavimo; susijęs, bet ne būtinai, su informacinių sistemų (arba informacinių technologijų) panaudojimu“ (Skyrme, 2000). D. Skyrme požiūriu informacijos išteklių vadyba yra informacijos vadybos sudedamoji dalis. Tuo įsitikinę ir T. D. Wilson, J. Kirk, C. Schlögl, E. Abels, R. Jones, J. Latham, D. Magnoni, J. Gard. Subtilus skirtumas tarp informacijos vadybos ir informacijos išteklių vadybos yra tas, kad informacijos išteklių vadyba yra orientuota tik į trečio ir ketvirto informacinių procesų modelio elementų problematiką (žr. 2 pav.) – informacijos organizavimą, saugojimą ir paiešką, dėl to, kad būtų patogi ir efektyvi informacinių išteklių visumos eksploatacija.

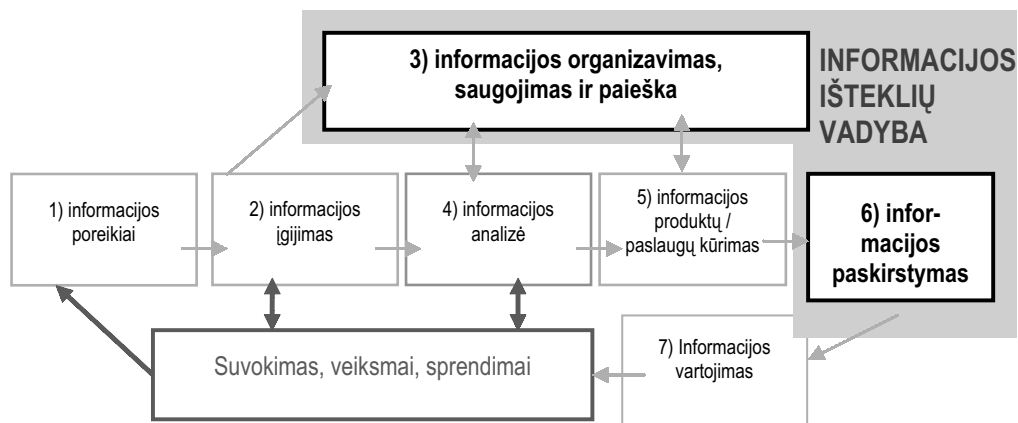
J. Hoven suformulavo šiam požiūriui artimą informacijos išteklių vadybos apibrėžimą skaidydamas „informacijos išteklių vadybos“ terminą į sudedamąsias dalis: 1) informacija, kaip diskretus informacinis vienetas, elementas ar produktas; 2) ištekliai, kaip sandauga, paieškos, kurios gali būti panaudotos; 3) vady-

ba, kaip profesionali išteklių administracija (Hoven, 2001).

Šis apibrėžimas, kaip ir D. Skyrme, T. D. Wilson, J. Kirk išreikšti požiūriai, leidžia tvirtinti, kad informacijos išteklių vadybos objektas yra diskrečių informacinių elementų sandauga arba visuma lokalių informacinių elementų, konstruojančių bendrąją informacinę erdvę, organizacijoje. Informacijos išteklių vadybos tikslas yra tinkamai administruoti šią organizacijos turtą siekiant dinamiškos informacijos išteklių bazės panaudojimo formavimo. E. Abels, R. Jones, J. Latham, D. Magnoni, J. Gard detalizavo informacijos išteklių administravimo funkcijas: 1) dinamiškos išteklių bazės formavimas; 2) informacijos gyvavimo ciklo palaikymas organizuojant, kategorizuojant, kataloguojant, klasifikuojant, pagal atitinkamas taisykles skleidžiant informaciją; kuriant ir valdant taksonomijas, interneto ir intraneto turinį, tezaurus ir kt.; 3) išteklių tūrio ir formato vertinimas, atranka ir filtravimas atsižvelgiant į vartotojų poreikius; 4) prieigos prie reikiamų išorinių ir vidinių šaltinių realizavimas; 5) informacijos vadybos politikos principų, susijusių su informacijos išteklių valdymu, formavimas (Abels ir kt., 2003).

Apibendrinant informacijos vadybos ir informacijos išteklių koncepcijų sąsajos vertinimą, galima padaryti tokią išvadą, kad informacijos išteklių vadyba yra informacijos vadybos dalis, orientuota į organizacijoje kuriamą ir išorės priimamą diskrečių informacinių elementų organizavimą į bendrą masę taip, kad juos būtų galima efektyviai eksploatuoti.

Informacijos vadybos procesų kontekste (žr. 4 pav.) informacijos išteklių vadyba apima informacijos organizavimo, saugojimo, paieškos bei informacijos paskirstymo procesus.

4 pav. Informacijos vadybos ir informacijos išteklių vadybos funkcinė sąsaja.

INFORMACIJOS VADYBOS IR DOKUMENTŲ VADYBOS SĄSAJOS

Siekiant įvertinti dokumentų vadybos ryšį su informacijos vadyba pirmiausia reikia aptarti dokumento sampratą. Standarte „LST ISO 15489-1:2001 Informacija ir dokumentai. Dokumentų valdymas“ rašoma, kad „fiksiuota informacija ar objektas, kurie gali būti laikomi atskiru vienetu, yra dokumentas“ (LST ISO 15489-1 ..., 2006). Šis apibrėžimas diktuoja prielaidą, kad diskretus informacinis elementas arba informacinis produktas gali būti vadinamas dokumentu. Kad ši prielaida būtų patvirtinta, reikia objektyviau įvertinti dokumento sampratą.

Terminas dokumentas yra kilęs iš lotyniško žodžio *documentum* – „pamokantis pavyzdys, liudijimas, įrodymas.“ Vienas pirmųjų dokumento sąvoką apibrėžė P. Otlet: „dokumentai – tai grafiniai ir tekstiniai įrašai, reprezentuojantys idėjas ar objektus“ (S. Briet cituoja Otlet, 2006). P. Otlet teigė, kad ir pats objektas gali būti vadinamas dokumentu, jei jį stebint, tiriant gaunama informacijos. Dokumento pavyzdžiais Otletas vardijo: archeologinius

radinius, meno dirbinius. Tokios „natūralios“ įvairių objektų kolekcijos, P. Otletu manymu, yra nepalygintinai vertingesnės už bet kokius jų aprašymus (S. Briet cituoja Otlet, 2006). Panašų, gana platų požiūrį į dokumentą, plėtojo ir S. Briet bei W. Schuermeyer. S. Briet tvirtina, kad „dokumentas – tai fakto įtvirtinimas, fizinis ar simbolinis ženklas, fiksuojantis ir atvaizduojantis fizinį ar konceptualų fenomeną“ (S. Bret, 2006). W. Schuermeyer teigia, kad „dokumentas yra suprantamas kaip materiali žmogiškųjų žinių bazė apie suvoktą realybę, sudaranti galimybę žinių perteikimui ir analizei“ (Buckland cituoja Schuermeyer, 1997). M. Buckland pastebėjo, kad P. Otlet, S. Briet, W. Schuermeyer ir kitų dokumentalistų plėtotas platus požiūris į dokumentą neakcentuojant jo fizinės formos, bet funkcinę – žmogiškosios patirties atspindėjimo, išsaugojimo ir perteikimo paskirtį, šiandien labai aktualus. Vien tik atsiradus skaitmeninėms technologijoms, kaip parodė D. Levy tyrimai, pamėgimas tam tikros dokumento formos (pastebimas, pavyzdžiui, S. R. Ranganathan, J. H. Shera, L. Shores, X. H. Chen, M. M. M. Snyman,

N. Sewadass darbuose) ilgai neleido net skaitmeniniu pavidalu saugomos informacijos vadinti „dokumentu“ (Levy, 1994).

Taigi, dokumento siejimas su konkrečia laikmena yra ydingas. Dokumentu, vadovaujantis dokumento sąvokų analizės išvestine, vadinamos ne tik informacijos laikmenos, kuriose tekstu, vaizdu, garsu ar visais trimis išvardytais būdais tikslingai užfiksuota informacija bei ir visi kiti materialūs objektai, sukurti žmogaus veiklos, net jei jie neturi semantinių ženklų sistemomis užfiksuotos informacijos. Žmogaus sukurta materija, o joje egzistuojanti informacija išreikšta ne semantine, bet semiotinė ženklių sistema, nusakančia objekto, kaip komplekso, prasmės ir reikšmės, taip pat yra dokumentas.

Dokumentai yra neatsiejama žmogiškosios veiklos dalis. Su socialine veikla praktiškai visada susiję dokumentai: juose atspindima suvokta socialinė realybė, jie yra informacijos apie socialinę realybę šaltinis ir patys, kaip tokie, gali tapti tyrinėjimo objektais (Bates, 2007).

Aptarta dokumento samprata leidžia padaryti tokius apibendrinimus:

- dokumentas apima informaciją, suvoktą socialinės realybės faktų, įvykių, reiškinų, konstruktų atspindį;
- dokumentas yra materialus objektas, pasižymintis visomis galimomis išraiškos formomis;
- dokumentas yra informacijos laikmena, tačiau dokumentu galima vadinti ir bet kurį socialinės tikrovės elementą (pavyzdžiui, gamybos pavyzdį), kurio informacijos saugojimas iš esmės yra antraeilė funkcija, tačiau tampa pagrindine jam tapus tikslingos analizės objektu.

Šie apibendrinimai leidžia susieti dokumento ir informacinio elemento sampratą. In-

formacija, kaip jau ne kartą minėta, egzistuoja diskrečių informacinių elementų pavidalu, įgijusių materialią išraišką. Dokumentas taip pat yra materialus objektas, „talpinantis“ informaciją. Taigi, diskretus informacinis elementas gali būti vadinamas dokumentu. Tada organizacijos informacinius išteklius galime vadinti organizacijos dokumentų visuma. Bėlieka įvertinti, koks yra skirtumas tarp literatūroje pateikiamos informacijos išteklių vadybos ir dokumentų vadybos koncepcijų funkcinio aspektu.

Kaip teigia M. Raynes, „svarbu pažymėti, kad dokumentų valdymas yra orientuotas į dokumentus, bet ne į informaciją, kuri yra užfiksuota dokumente“ (Raynes, 2002). Šia ypatybe pasižymi ir informacijos išteklių vadyba. Informacinių elementų turinys tiek dokumentų valdymo kontekste, tiek informacinių išteklių vadybos kontekste aktualus tik tiek, kiek tai yra svarbu jų masyvo organizavimui, tezauro sukūrimui.

Dokumentų valdymo koncepcija vystoma kaip organizacijos saugyklų problematikos koncepcija. Saugyklų, kuriose dokumentai tvarkomi ir saugojami dėl efektyvios informacijos vartotojų prieigos galimybių. Iš dokumentų valdymo praktikos organizacijoje tikimasi efektyvios informacijos prieigos ir bendrų informacinių organizacijos erdvių aptarnavimo, t. y. pridėtinės vertės, kuri galima esant galimybei naudotis reikiama dokumentais reikiamoje vietoje reikiamu laiku (Emery, 2003; Raynes, 2002). Tipinis esminių dokumentų vadybos funkcijų rinkinys yra toks (Raynes, 2002):

- saugyklos organizavimas;
- metodai, kuriais vadovaujantis dokumentai talpinami į saugyklą;
- dokumentų identifikavimo ir paieškos saugykloje metodai.

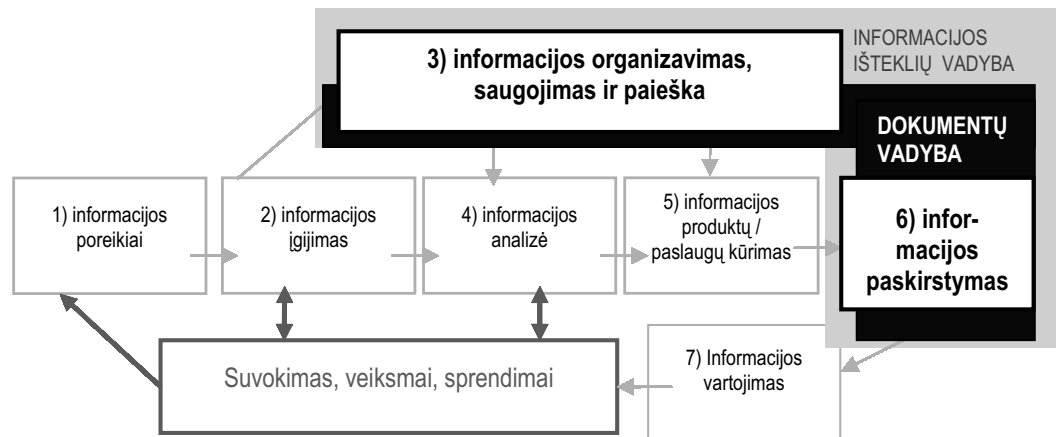
Anksčiau išvardytos dokumentų vadybos funkcijos atitinka Ch. W. Choo informacinės veiklos procesinio modelio trečiąjį informacijos organizavimo, saugojimo ir paieškos procesą bei E. Abels ir kitų detalizuotas informacijos išteklių valdymo funkcijas.

Esminis dokumentų valdymo koncepcijos ypatumas ir skirtybė yra ta, kad tipiškai, kalbant apie dokumentų valdymą, dažnai kalbama apie kompiuterizuotą sistemą. Dokumentų valdymo sąvoka kilo iš informacijos vadybos praktikų darbų. Ji beveik vienareikšmiškai siejama su elektroninių dokumentų valdymu, elektroninių dokumentų valdymo sistemomis. Literatūroje elektroninės dokumentų valdymo sistemos vadinamos tiesiog dokumentų valdymo sistemomis (angl. *document management systems (DMS)*). Dokumentų valdymo sistemos buvo ir yra siekiant sukurti efektyvią elektroninių dokumentų saugojimo sistemą, saugyklą, kurioje dokumentai būtų valdomi ir lengvai prieinami organizacijos darbuotojams (Baines, 1997, 2004; Raynes, 2002). Elektro-

ninės dokumentų valdymo sistemos gali apimti tik pagrindines, esmines anksčiau paminėtas funkcijas: saugyklos, talpinimo ir paieškos organizavimą; tačiau gali išsiplėsti ir iki visų organizacijos vykdomų informacinių veiklų aprėpties. Taigi, dokumentų valdymo koncepcija sutelkia dėmesį ties organizacijos informacinių išteklių valdymo kompiuterizavimu, elektroninių informacijos išteklių valdymu.

Apibendrinant galima teigti, kad informacijos išteklių vadybos terminas yra platesnis, aprėpiantis principinius, bendruosius visų formų ir pavidalų informacinių išteklių valdymo aspektus, o dokumentų vadyba yra orientuota į technologinius informacijos išteklių vadybos realizavimo aspektus, koncentruojasi ties elektroninių išteklių valdymu.

Identifikuojant dokumentų vadybą informacijos vadybos kontekste reikia ją komponuoti (žr. 5 pav.) kartu su informacijos išteklių vadyba, nurodant, kad dokumentų vadybos funkcijos orientuotos į elektroninių išteklių organizavimą, saugojimą, paiešką ir sklaidą.

5 pav. Dokumentų vadybos ir informacijos vadybos sąsaja funkcinio aspekto.

INFORMACIJOS VADYBOS IR ĮRAŠŲ VADYBOS SAJAS

Įrašų vadybos koncepcija labai dažnai yra tapatinama su dokumentų vadyba (Chester, 2003). Ši problema kyla visų pirma dėl „dokumentų“ ir „įrašų“ terminų giminystės ir sinonimiško vartojimo. Pavyzdžiui, tarptautiniame standarte „Information and documentation – Records management – Part 1: General (identical ISO 15489-1:2001)“ pateiktas terminas „records“, lietuviškas standarto variantas verčiamas „dokumentai“, bet ne „įrašai“.

B. Chester, siekęs institucionalizuoti įrašų vadybos koncepciją, teigia, kad „įrašai tai organizacijos ar asmens, vykdančių teisėtus išpareigojimus ar veiklą, parengta, gauta ir kaip įrodymas išsaugota informacija, nepriklausomai nuo to, kokia forma (fizine ar elektrone) ji užfiksuota ir išsaugota“ (Chester, 2003). Šis apibrėžimas yra analogiškas tarptautinės standartizacijos organizacijos ISO pateikiamam įrašų apibrėžimui. Apibrėžimą galima patikslinti: „įrašai – tai formalioji, struktūruota organizacijos informacija, atspindinti organizacijos vykdomą veiklą“ (Chaffey ir Wood, 2005). Kitaip tariant, įrašai yra formalieji arba oficialieji organizacijos dokumentai. Būtent dėl šios priežasties terminai „įrašai“ ir „dokumentai“ vartojami kaip sinonimai.

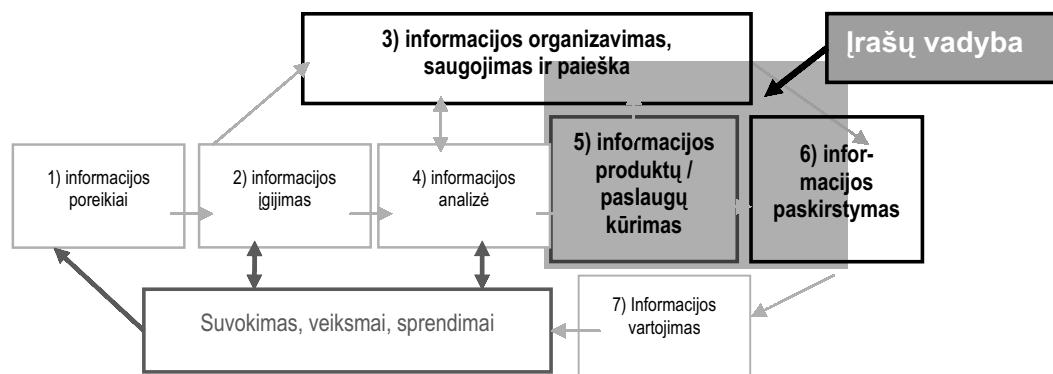
Įrašų vadyba tarptautiniame standarte „Information and documentation – Records management – Part 1: General (identical ISO 15489-1:2001)“ apibrėžiama kaip „vadybos sritis, apimanti veiksmingą ir sistemingą įrašų rengimo, gavimo, išsaugojimo, priežiūros, naudojimo ir disponavimo jais kontrolę, įskaitant veiksmus, susijusius su veiklos įrodymų ir informacijos apie veiklos sritis bei sandorius fiksavimu dokumentuose“ (Information and documentation ..., 2001). Įrašų vadybos pagrini-

nis tikslas, kaip teigia C. Schlögl, yra koordinuoti įrašų valdymą viso jų gyvavimo ciklo metu, apimant: įrašų kūrimą, sklaidą, naudojimą, saugojimą, aprūpinimą prieiga, sprendimus, susijusius su utilizavimo poreikiu ar archyvimu (Schlögl, 2005).

A. Xiaomi manymu, siekiant efektyvios įrašų vadybos praktikos, būtina orientotis į tris pagrindinius įrašų vadybos aspektus: produktą (įrašą), procesą (įrašo kūrimą) ir paslaugą (įrašo panaudojimo galimybę). Produkto orientacija užtikrina generuojamų įrašų tinkamas kiekybines ir kokybines dimensijas, t. y. faktų dokumentavimo kokybę. Proceso orientacija leidžia koordinuoti įrašų valdymo proceso ekonomines, veiksmingumo ir optimizavimo dimensijas. Paslaugos orientacija leidžia užtikrinti reikalavimus, kuriuos kelia įrašų vartotojai, tai: naudingumas, tinkamumas vartoti, pasiekiamumas (Xiaomi, 2003). Apžvelgus įrašų vadybos funkcinis aspektus galima tvirtinti, kad įrašų vadyba, koordinuodama įrašų kūrimo procesą, atlieka labai reikšmingą misiją – užtikrina kokybišką organizacijos patirties fiksavimą ir išsaugojimą, taigi ir veiklos priežiūros galimybę. O įrašų vadybos dėka formuojamas paslaugų rinkinys sudaro sąlygas operatyviai pasinaudoti reikalingais įrašais, tiksliau – naudotis sukaupta organizacijos patirtimi ir pritaikyti ją perspektyvoje.

Aptarta įrašų vadybos koncepcija leidžia teigti, kad įrašų vadyba orientuota į formalių organizacijos dokumentų gyvavimo ciklo koordinavimą, taip pat ir dinamiško įrašų archyvo organizavimą.

Vertinant informacijos vadybos kontekste (žr. 6 pav.) įrašų vadyba įsitraukia į šiuos informacijos vadybos procesinio modelio elementus: informacinių produktų ir paslaugų kūrimą, informacijos organizavimą ir paiešką, informacijos paskirstymą.

6 pav. Įrašų (formalių dokumentų) vadybos ir informacijos vadybos funkcinė sąsaja.

INFORMACIJOS VADYBOS IR ŽINIŲ VADYBOS SĄSAJOS

Praėjusio amžiaus puskutinysis dešimtmetis pasižymėjo didžiule gausa publikacijų, aptariančių žinių vadybos klausimą. Susižavėjimas šiuo nauju madingu reiškiniu gerokai supainiojo ir taip gana sudėtingą, daugiaprasmį ir sunkiai vienareikšmiškai nusakomą informacinių disciplinų tarpusavio ryšį bei „atėmė dėmesį“ iš informacijos vadybos.

T. D. Wilsonas, kritikavęs žinių vadybos koncepciją, tvirtina, kad „žinių vadybos terminas tik pretenzingesnis informacijos vadybos sinonimas“, akcentuojantis sklaidos bei organizacijos praktikos dokumentavimo aspektus (Wilson, 2002). Be to, tai – reiškinys, pretenduojantis tapti disciplina, bet pasižymintis fragmentiškumu, esantis be tvirto unifikavimo teorinio pagrindo (Jashapara, 2005). Kritika žinių vadybos koncepcijos atžvilgiu skatino svarstymus, ar tai nėra tik trumpalaikis, madingas reiškinys. Tačiau tyrimai, leidžiantys įvertinti, ar nauja vadybos kryptis yra tik mados užgaida, atskleidžia, kad taip nėra. Žinių vadybos koncepcija išgyveno kritinį penkerių metų laikotarpį, kurio metu paprastai pasireiš-

kia didžiulis susidomėjimas naujove (publikacijų skaičius labai išauga), o netrukus susidomėjimas atslūgsta (publikacijų nepaprastai sumažėja). Žinių vadybos koncepcija jau apie dešimtmetį yra susilaukusi didžiulio dėmesio ir jis nemažėja. Dėl to tvirtinama, kad ji turi potencialo ateityje išsivystyti į aiškia, savarankišką koncepciją (Ponzi ir Koenig, 2002).

Daugiausia diskusijų kyla dėl žinių vadybos objekto. Kritikai teigia, kad žinios yra suvokta informacija. „Žinios yra tai, kas yra tarp dviejų ausų, ir valdyti tai, kas yra žmogaus galvoje, – neįmanoma“ (Wilson, 2002). Žinių vadybos šalininkai yra kitos nuomonės. Kaip tvirtina I. Nonaka, svarbiausias žinių vadybos iššūkis yra ugdyti supratimą apie neišreikštų žinių egzistavimą organizacijoje, analizuoti būdus, kaip jas išreikšti ir skleisti (Nonaka, 1994). Neišreikštos žinios pasižymi tuo, kad jų neįmanoma nusipirkti, sudėtinga imituoti, jas sudėtinga išreikšti. Jų kokybę sudėtinga įvertinti, jų esmė individuali ir kolektyvinė kompetencija, įsitvirtinusios organizacijos veiklos procesuose, kontekste. Žinių vadyba, kaip disciplina, neapsiriboja kontinuumu „neišreikšta – išreikšta“. Epistemologinės diskusijos formuoja platesnes išvalgas „žinių“ esmės ir jų valdy-

mo klausimu. Kol kas žinių vadybai, kaip tvirtina A. Jashapara, trūksta platesnės akademinės perspektyvos ir filosofišiau pagrįstos analizės, tačiau rašančių žinių vadybos klausimais darbų apžvalga leidžia išskirti tris emines žinių vadybos funkcines orientacijas: žinių sklaidos procesus, organizacijos socialinio kapitalo formavimą ir organizacijos mokymosi procesus (Jashapara, 2005).

Žinių sklaida turbūt laikoma svarbiausia žinių vadybos praktika, kadangi įkūnija visas nematerialaus turto vadybos aktualijas. Žinių sklaida ir socialinio kapitalo formavimas susiję. Socialinis organizacijos kapitalas suprantamas kaip socialiniai ryšiai organizacijos viduje, palaikantys ir sutvirtinantys organizacijos žinių kūrimo procesą. Socialinis kapitalas formuojamas žinių sklaidos organizavimo dėka: organizuojant darbuotojų komunikacijos tinklus, kuriant vystymo bendruomenes, sudarant žinių maršrutus, formuojant žinių bazes ir kt.

Efektyvus mokymosi procesas siejamas su išreikštų ir neišreikštų žmoniškųjų žinių analize ir panaudojimu integruojant tinkamas technologijas, kultūrinę aplinką siekiant organizacijos formuoti ir didinti intelektinį kapitalą. Mokymosi nuostata įtvirtina nesėkmių analizės praktiką, priešasčių identifikavimo ir eliminavimo praktiką, užtikrina sistemingą savistabą, taigi ir sėkmingą adaptaciją prie aplinkos.

Aptartos žinių vadybos orientacijos atskleidžia, kad „žinių vadyba – tai daugiadisciplininė žiūra į organizacijos tikslų įgyvendinimą. Tai žmonių, technologijų ir žinių turinio organizavimas siekiant kurti organizacijos žinių bazę ir formuoti galimybes, kad būtų galima ja pasinaudoti. Žinių vadyba apima ir informacijos vadybą (išreikštas žinias) ir personalo, pasižymintio ypatinga kompetencija, vadybą (neišreikštas žinias)“ (Chen ir kt., 2007).

Remiantis žinių vadybos funkcinės orientacijos analize bei apibrėžimu, galima teigti

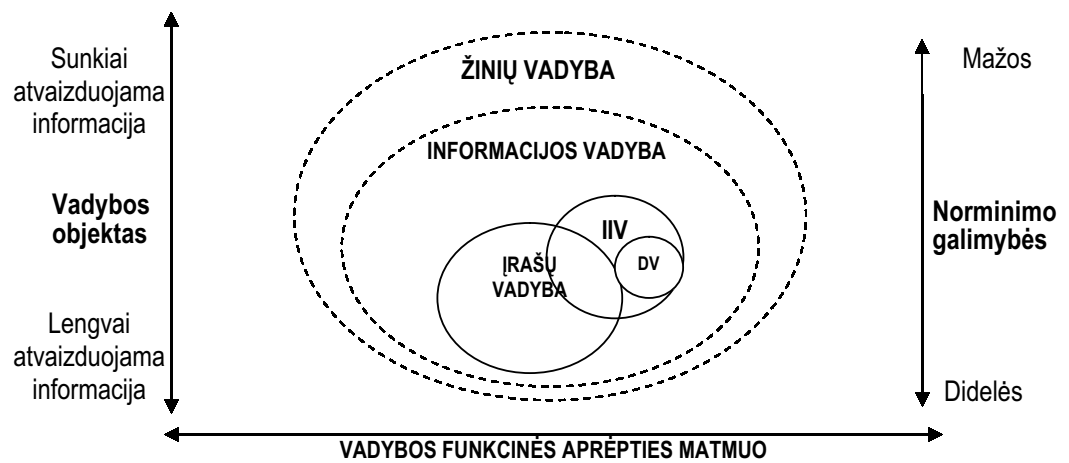
kad žinių vadyba yra informacijos vadybos tąsa. Informacijos vadyba integruojasi su žinių vadyba, nes jei tai galima, žinios privalo būti transformuojamos į tam tikrą informacinę formą ir skleidžiamos būtent tokiu pavidalu (Davenport ir Marchard, 2000). Tačiau žinių vadyba, kaip galima pastebėti, sau kelia didesnius skiriamuosius uždavinius: 1) palengvinti žinių kūrimą atsakant į tokius klausimus: kaip organizacijos darbuotojai turi bendradarbiauti kurdami žinias, kaip turi mokytis iš savo ir visos organizacijos patirties ir 2) valdyti žinių sklaidą ir panaudojimą ugdant tinkamą organizacijos kultūrą ir elgseną.

ŠAŠAJŲ MODELIS

Informacijos vadybos ir jos sąsajų su informacijos išteklių vadyba, dokumentų vadyba, įrašų vadyba ir žinių vadyba analizė leidžia sudaryti modelį, kuriame analizės aspektas panaudotas kaip sąsajos dimensija (žr. 7 pav.)

Vertinant objekto aspektu galima teigti, kad informacijos vadybos, įrašų vadybos, informacijos išteklių vadybos ir dokumentų vadybos objektas yra bendras. Įrašų vadyba yra orientuota į struktūruotos, formalios organizacijos informacijos valdymą, o informacijos išteklių vadyba, dokumentų vadyba aprėpia dar ir nestruktūruotos, neformalios informacijos valdymo aspektus. Žinių vadyba, kai yra galimybė žinias transformuoti į informaciją, perleidžia savo objektą informacijos vadybai ir savo problematikos sferoje pasilieka tik tas žinias, kurias sudėtinga išreikšti.

Vertinant problematikos aprėpties aspektu informacijos vadyba orientuota į tinkamos informacinės ekosistemos formavimą organizacijoje: informacinės politikos ir strategijos kūrimą siekdama aprėpti informacinių procesų formalizavimą, standartizavimą ir optimizavimą, visa tai sąlygotų atitinkamos informa-

Trumpinimai: IIV – informacijos išteklių vadyba; DV – dokumentų vadyba.

7 pav. Sąsajos modelis.

cinės elgsenos ir informacinės veiklos kultūros ugdymą, t. y. efektyvų informacinių procesų realizavimą. Įrašų vadyba, informacijos išteklių, dokumentų vadyba, būdamos sudėtinėmis informacijos vadybos dalimis, aprėpia tik tam tikrų informacinių procesų formalizavimo, standartizavimo ir optimizavimo klausimus. Žinių vadybos veiklos sfera platesnė. Ji susijusi ne tik su informacijos vadyba, bet ir su personalo vadyba, bendrosios organizacijos kultūros, skatinančios bendravimą ir bendradarbiavimą, formavimu ir ugdymu.

Norminimo galimybių matmuo, pradedant analizę, dar buvo nenumatytas, bet įvestas dėl analizės metu pastebėtos stiprios norminimo poreikio raiškos informacijos vadyboje bei sąlyginai priešingo kultūrinio aspekto raiškos žinių vadyboje. Šis matmuo rodo, kad informacijos vadyba orientuota į norminimą ir formalizaciją. Ji formuoja ir diktuoja taisykles, kaip informacija turi būti valdoma organizacijoje, ir šios taisyklės ugdo tinkamą informacinę elgseną, stiprinančią ir padedančią formuoti

reikiamą informacinę kultūrą. Ypač su taisyklių kūrimu yra susijusios įrašų vadyba ir informacijos išteklių / dokumentų vadyba. Kalbant apie žinių vadybą, situacija yra kiek priešinga. Taikant žinių vadybą organizacijoje, pirmiausia būtina orientuotis į tinkamos bendravimo ir bendradarbiavimo kultūros ugdymą, kad ši sudarytų sąlygas susiklostyti žinių vadybos praktikai. Formalizacijos ir norminimo galios čia menkesnės, nes sukurtos žinių vadybos taisyklės negali būti sėkmingai taikomos, jei organizacijoje nebus tam tinkamos kultūros.

IŠVADOS

Nuo analizės ir taikymo konteksto nepriklausomos, kritinius informacinių procesų valdymo ir technologijų taikymo klausimus apimančios informacijos vadybos koncepcijos analizė parodė, kad informacijos vadybos paskirtis yra formuoti aišką, organizacijos kontekstui pritaiktą informacinę politiką ir strategiją, kuri taptų organizacijoje vykdomų informacinių

procesų formalizavimo, norminimo, standartizavimo bei optimizavimo (jei reikia, tam panaudojant informacines technologijas) pamatu bei taip ugdytų tinkamą informacinę elgseną bei kultūrą organizacijoje, leidžiančią efektyviau siekti bendrųjų organizacijos tikslų.

Informacijos vadybos koncepcija informacijos išteklių vadybos, dokumentų vadybos bei įrašų vadybos atžvilgiu yra bazinė. Vadybos objekto lyginamoji analizė parodė, kad įrašų vadybos objektas yra tapatus. Kaip leido nustatyti funkcinės aprėpties sąsajos vertinimas, informacijos išteklių vadyba, dokumentų vadyba ir įrašų vadyba yra tam tikros informacijos vadybos specializacijos sferos, kitaip tariant, orientuojasi į tam tikros informacijos vadybos problematikos „gylį“. Informacijos išteklių vadyba, orientuota į organizacijos informacijos organizavimo, saugojimo, paieškos bei informacijos paskirstymo procesus. Dokumentų vadyba informacijos vadybos kontekste orientuota į tapačias funkcijas kaip ir informacijos išteklių vadyba, tik čia dėmesys skiriamas elektroniniams ištekliams. Įrašų vadyba koncentruojasi ties šiomis informacijos vadybos funkcijomis: informacinių produktų ir paslaugų kū-

rimu bei jų organizavimu, paieška ir paskirstymu.

Informacijos vadybos bei žinių vadybos palyginimas objekto bei funkcinių aprėptių aspektais atskleidė informacijos vadybos „pločio“ apribojimus. Informacijos vadybos objektas, kaip nustatyta, yra išreikšta formali ir neformali, struktūruota ir nestruktūruota informacija. Žinių vadyba išplečia šį vadybos objektą, orientuodamasi į žinias, kurias sudėtinga atvaizduoti, sudėtinga transformuoti į informaciją. Visai kitas vadybos objektas reikalauja ne tik kitų metodų, bet ir iš esmės kitokios veiklos, kitų funkcijų vykdymo. Žinių vadyba yra vertintina kaip informacijos vadybos tęsa, sutelkianti didelį dėmesį ties žinių kūrimu ir sklaida sprendžiant organizacijos kultūros formavimo klausimus, orientuotus į bendradarbiavimą ir nuolatinį mokymąsi.

Informacijos vadybos koncepcijos aprėpties analizė ir sąsajų su kitomis informacijos vadybos klausimus organizacijoje teikiančiomis koncepcijomis įvertinimas atskleidė esminius koncepcijų ypatumus. Šie ypatumai turėtų tapti vienareikšmės terminologijos pamatu ir taip užtikrinti kokybiškesnę informacijos vadybos koncepcijos plėtotę.

LITERATŪRA

ABELS, E., JONES, R., LATHAM, J., MAGNONI, D., MARSHALL, J. Gord. (2003). Competencies for Information Professionals. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sla.org/content/learn/comp2003/index.cfm>

AUGUSTINAITIS, A. (1999). Šiandiena kaip transformatiškumas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1999, Nr. 4 (6), p. 28–44.

BAINES, A. (1997). End the paper case. *Work Study*, 1997, vol. 46 (1), p. 25–26.

BATES, M. (2007). Defining the information disciplines in encyclopedia development. *Information Research*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.].

Prieiga per internetą: < <http://InformationR.net/ir/12-4/colis/colis29.html> >

BRIET, S. (2006). What is Documentation? New Jersey: Scarecrow Press, 2006, 84 p. ISBN: 0-8108-5109-1.

BUCKLAND, M. (1997). What is a „document“? *Journal of the American Society of Information Science*, 1997, No. 9, p. 804–809.

CHAFFEY, D., WOOD, S. (2005). *Business Information Management: Improving Performance Using Information System*. Prentice Hall: Financial Time. 662 p. ISBN 0273686550.

CHEN, M., CHEN, A. (2005). Knowledge management performance evaluation: a decade review

- from 1995 to 2004. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://jissagepub.com/cgi/content/abstract/32/1/17>>.
- CHEN, X. H., SNYMAN M. M. M., SEWDASS, N. (2007). Interrelationship between document management, information management and knowledge management. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.up.ac.za/dspace/bitstream/2263/1809/1/Chen_Interrelationship\(2005\).pdf](https://www.up.ac.za/dspace/bitstream/2263/1809/1/Chen_Interrelationship(2005).pdf)>
- CHESTER, B. (2003). Records management [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <www.edocmagazine.com>
- CHOO, Ch. W., Furness, C., Paquette S., Berg, H., Detlor, B., Bergeron P., Heaton L. (2006). Working with information: information management and culture in a professional services [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://jis.sagepub.com/cgi/reprint/32/6/491.pdf>>
- CHOO, Ch. W. (1999). What is Information Management? [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://142.150.148.194/FIS/Courses/LIS2102/IM.cycle.html>>
- DAVENPORT, T., PRUSAK, L. (1997). Information Ecology: Mastering the Information and Knowledge Environment. New York: Oxford University Press, 272 p. ISBN-10: 0195111680.
- DAVENPORT, T., MARCHARD, D. (2000). Is KM just good information management? [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.providersedge.com/docs/km_articles/Is_KM_Just_Good_Information_Management.pdf>
- ДЕМИН, А. (2000). Информация как всеобщее свойство материи. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://prvinform.narod.ru/index.html>>
- EMERY, P. (2003). Document and Records Management: Understanding The Differences and Embracing Integration. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zylab.com/downloads/whitepapers/White%20Paper%20-%20Document%20Management%20vs%20Records%20Management.pdf>>
- FAIRER-WESSELS, F. (1997). Information management education: towards a holistic perspective. *South African journal of library and information science*, 1997, No. 65(2), p. 93–102.
- GORMAN, G. E., CORBITT, B. J. (2002). Core competencies in information management education. *New Library World*, 2002, vol. 103, No. 11-12, p. 436–445.
- HENCZEL, S. (2001). The information audit: A practical guide. München: K. G. Saur, 2001. 272 p. ISBN-10: 3598243677.
- HOVEN, J. (2001). Information Resource Management: Foundation for Knowledge Management. *Information systems Management*, 2001, vol. 18, (2), p. 80–83.
- ISO 15489-1:2001 Information and documentation – Records management – Part 1: General. 2001, 21 p.
- JASHAPARA, A. (2005). The emerging discourse of knowledge management: a new dawn for information management research? [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jis.sagepub.com/cgi/content/abstract/31/2/136>>
- KIRK, J. (1999). Information in organisations: directions for information management. [interaktyvus]. *Information Research*, vol. 4, no. 3 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://informationr.net/ir/4-3/paper57.html>>
- Levy, D. (1994). Fixed or fluid?: document stability and new media. *European Conference on Hypertext Technology 1994 Proceedings*. 1994, p. 24–31.
- LST ISO 15489-1 Informacija ir dokumentai. Dokumentų valdymas. 1 dalis. Bendrieji dalykai (tapus ISO 15489-1:2001). 2006. 21 p.
- MACEVIČIŪTĖ, E., WILSON, T. (2001). The development of the information management research are. [interaktyvus]. *Information Research*, 2002, vol. 7, no. 3 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://informationr.net/ir/7-1/paper112.html>>
- MARCHAND, D., HORTON, F. (1986). INFOTRENDS: Profiting from Your Information Resources. New York: John Wiley and Sons, 1986. 342 p. ISBN-10: 0471816809.
- NONAKA, I. (1994). A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.michaelwmorris.com/R671/documents/Session_09/Nonaka94.pdf>
- ORNA, L. (2007). Collaboration between library and information science and information design disciplines. On what? Why? Potential benefits? *Information Research*, 2007, No. 12(4) [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/12-4/colis/colis02.html>>
- PONZI, L., KOENIG, M. (2002). Knowledge management: another management fad? *Information Research*, vol. 8(1), paper no. 145, [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.informationr.net/ir/8-1/paper145.html>>

rėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/8-1/paper145.html>>

RAYNES, M. (2002). Document management: is the time now right? *Work Study*, 2002 vol. 51, No. 6, p. 303–308.

REYNOLDS, J. H. (1998). Handbooks on Biodiversity Information Management: Information Needs Analysis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unep-wcmc.org/resources/publications/handbooks/volume2.pdf>>

SCHLÖGL, C. (2005). Information and knowledge management: dimensions and approaches. *Information Research*, 10(4) [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/10-4/paper235.html>>

SKYRME, D. (2000). Some principles of information management. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.skyrme.com/pubs/irm013.doc>>

SWASH, G. D. (1997). The information audit. *Journal of Managerial Psychology*, 1997, vol. 12, is. 5, p. 312–318.

TRAUTH, E. (2003). Information Resource Management, *International Encyclopedia of Information and Library Science*, New York: Routledge, 2003 p. 93-112 ISBN-10: 0415098602.

WILSON, T. D. (2003). Information management. *International Encyclopedia of Information and Library Science* New York: Routledge, 2003 p. 413–420 ISBN-10: 0415098602.

WILSON, T. D. (2002). The nonsense of ‘knowledge management. *Information Research*, vol. 8(1), [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/8-1/paper144.html>>

XIAOMI, A. (2003). An integrated approach to records management. *The information Management Journal*, July/August, p. 24–30.

INFORMATION MANAGEMENT COVERAGE AND CONJUGATIONS

Lina Markevičiūtė

Summary

Four decades have passed since the emergence of information management as a research field, but even now it is lack of its unifying theory. Various scientific and practical looking estimating particular aspects conditioned by the situation, have predetermined the variety of the contextual information management problem research and have caused the drawback of one-sided information management conception. However, the formation of this conception is burdened by a number of new disciplines concerning informa-

tion problems generating alongside: documents management, records management, knowledge management, information resource management. The aim of this article is to synthesize the variety of approaches and put into shape information management development background. For this purpose in this article is present the complete-disclosing the essence and constituents – information management conception and estimate its links with other new information disciplines.

Įteikta 2007 m. gruodžio 18 d.